

Nr 26

Näringsutskottets betänkande i anledning av förnyad behandling av Kungl. Maj:ts framställning i statsverkspropositionen om anslag för budgetåret 1971/72 till statens vattenfallsverk jämte motioner.

I sitt betänkande 1971: 15 behandlade näringsutskottet propositionen 1971: 1 bilaga 15 såvitt gäller punkten I.F: 1 under kapitalbudgeten (Statens vattenfallsverk: Kraftstationer m. m.) samt motioner med anknytning därtill, avseende dels Ritsemprojektet, dels Kaitumprojektet¹. Sedan kammaren den 12 maj 1971 återförvisat ärendet till utskottet för ytterligare utredning, avger utskottet härmed nytt betänkande i ämnet.

KAPITALBUDGETEN

STATENS AFFÄRSVERKSFONDER

Statens vattenfallsverk

Kraftstationer m. m. Kungl. Maj:t har (punkten I.F: 1, s. 140—160) föreslagit riksdagen att

1. till *Kraftstationer m. m.* för budgetåret 1971/72 anvisa ett investeringsanslag av 975 000 000 kr.,

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att fr. o. m. budgetåret 1971/72 medge statens vattenfallsverk att teckna borgen intill sammanlagt 75 000 000 kr. för varje budgetår,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid statens vattenfallsverk inrätta två tjänster för byråchef i Ce 1.

Yrkanden angående det i propositionen angivna *Ritsemprojektet* framförs i fyra motioner, nämligen

dels motionen 1971: 277 av herr Hedlund m. fl. (c), vari hemställs

1. att riksdagen skall besluta att anslag förknippade med det s. k. Ritsemprojektet inte skall beviljas,

2. att riksdagen under förevarande punkt skall för budgetåret 1971/72 anvisa ett investeringsanslag av 973 300 000 kr.,

¹ En karta över det område som berörs av Ritsem- och Kaitumprojekten finns i propositionen 1970: 173 om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark.

dels motionen 1971: 278 av herr Helén m. fl. (fp), vari hemställs

1. »att riksdagen med upphävande av 1970 års riksdagsbeslut måtte besluta att något intrång i Stora Sjöfallets nationalpark för reglering av Autajaure-Sitasjaure och byggande av Ritsems kraftstation ej måtte medges»,

2. »att riksdagen måtte besluta att några anslag förknippade med det s. k. Ritsenprojektet ej skall beviljas»,

3. att anslaget för budgetåret 1971/72 under förevarande punkt skall utgå med ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 1 700 000 kr. minskat belopp av 973 300 000 kr.,

dels motionen 1971: 432 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställs

1. »att riksdagen med upphävande av 1970 års riksdagsbeslut måtte besluta att något intrång i Stora Sjöfallets nationalpark för reglering av Autajaure-Sitasjaure och byggande av Ritsems kraftstation ej måtte medges»,

2. »att riksdagen måtte besluta att några anslag förknippade med det s. k. Ritsenprojektet ej skall beviljas»,

3. att riksdagen under förevarande punkt skall för budgetåret 1971/72 anvisa ett investeringsanslag av 973 300 000 kr.,

dels motionen 1971: 1071 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen skall avslå proposition 1971: 1, bilaga 15, i vad den gäller det begärda anslaget för Ritsems kraftstation.

Det av statens vattenfallsverk planerade **Kaitumprojektet** behandlas i två motioner, nämligen

dels motionen 1971: 153 av herrar Stridsman (c) och Johansson i Holmgården (c), vari hemställs att riksdagen skall uttala sig mot ett genomförande av Kaitumprojektet,

dels motionen 1971: 1058 av herrar Ahlmark (fp) och Wirtén (fp), vari hemställs att riksdagen skall uttala att någon utbyggnad av Kaitum för kraftändamål ej bör komma till stånd.

Vid sin förnyade behandling av ärendet har utskottet tagit del av en skrivelse från statens vattenfallsverk till Kungl. Maj:t med förslag om modifierat utförande av Ritsems kraftstation med reglering av Sitasjaure-Autajaure. Generaldirektören för vattenfallsverket har inför utskottet redogjort för detta förslag, vilket därvid också kommenterats av generaldirektören för statens naturvårdsverk. Ordföranden i Svenska naturskyddsföreningen har haft tillfälle att inför utskottet redogöra för organisationens syn på förslaget. Utskottet har vidare hört länsarbetsdirektören i Norrbottens län och planeringsdirektören vid länsstyrelsen i Norrbottens län, vilka lämnat upplysningar om arbetsmarknadssituationen i länet. Delegationer med företrädare för Gällivare kommun, för Jokkmokks kommun och för Svenska byggnadsarbetareförbundets av-

delningar i mellersta och övre Norrland samt en representant för Sörkaitums sameby har inför utskottet redovisat synpunkter på Ritsem- och Kaitumprojektet.

Vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp har tillställt utskottet en skrivelse med synpunkter på sysselsättningsläget i Norrbotten och med angivande av tänkbara sysselsättningsobjekt där. En konferens i Umeå den 14 maj 1971 med representanter för ett antal avdelningar av Svenska byggnadsarbetareförbundet har riktat ett uttalande till utskottet. Från Sörkaitums sameby har inkommit en skrivelse vari kritik riktas mot vattenfallsverkets modifierade förslag. Vidare har utskottet mottagit dels en skrivelse från Norrbottens läns insjöfiskare, dels skrivelser från Fältbiologerna och från fil. kand. Peter Lindberg, Göteborg, med vissa naturvårdssynpunkter.

Vad gäller utskottets tidigare behandling av och hemställan i ärendet hänvisas till utskottets betänkande 1971: 15. Däri finns dels kompletterande uppgifter om Gällivare kommuns förslag rörande anläggning av väg mellan Suorva och Ritsem, om förhandlingar och villkorliga avtal angående ekonomisk ersättning till samerna för verkningar av de regleringar som ingår i det ursprungliga Ritsemprojektet samt om innebörden av det s. k. Kaitumprojektet, dels redogörelse för motionernas motivering.

Statens vattenfallsverks modifierade förslag beträffande Ritsemprojektet

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 maj 1971 crinrar statens vattenfallsverk om att vid riksdagens behandling av Ritsemprojektet rests invändningar mot utbyggnadsförslaget och att därvid särskilt dämmningsinverkan vid Autajaure åberopats. Vattenfallsverket anför här efter följande:

Då företagets tillåtlighet prövades i vattendomstolen, yrkades av kammarkollegiet genom advokatfiskalsämbetet, att statens vattenfallsverk såsom ett alternativ till den föreslagna regleringen skulle utreda förutsättningarna för en jämkning, som gick ut på en reglering av enbart Sitasjaure. Härigenom skulle enligt ämbetet Autajaure i huvudsak lämnas orörd och ingreppen på renkötseln och landskapsbilden i avsevärd mån inskränkas.

Den yrkade utredningen redovisades i vattenmålet. Av densamma framgick att en modifierad reglering skulle leda till viss fördyring i förhållande till det ansökta företaget och även lägre nytta. Vattenfallsverket motsatte sig i målet att genomföra det alternativa förslaget på grund av dess otillfredsställande lönsamhet.

Under den tid, som förflutit sedan utredningen gjordes, har kraftens värde ökat, och även en modifierad utbyggnad uppfyller numera verkets gällande förräntningskrav på 8 %. Mot bakgrund härav och de crinringar, som framkommit under riksdagsbehandlingen, har vattenfallsverket omprövat sin inställning och förklarar sig därför berett utföra regleringen i den modifierade formen.

Det modifierade utförandet innebär i korthet, att regleringsdammen förlägges till utloppet av Sitasjaure. Autajaureområdet lämnas helt orört av dämmningsåtgärder. Sitasjaure regleras med oförändrade dämmnings- och sänkningsgränser, 613—603 meter över havet. Vattnet från Sitasjaure överledes till kraftstationen via en tunnel från sjöns östra ände. I kraftstationen utnyttjas samma fallhöjd som enligt tidigare planer. Effekten blir oförändrat 300 000 kW. Den genomsnittliga energiproduktionen i Ritssem och ökningen i nedanför liggande kraftverk blir med det modifierade utförandet nära 500 miljoner kWh, dvs. ca 10 % mindre än i det ursprungliga förslaget.

Arbetena beräknas kunna bedrivas enligt oförändrad tidsplan och stationen tas i drift mot slutet av år 1976. Sysselsättningen vid anläggningsarbetena blir i stort sett oförändrad. Eftersom jorddannelsbygge ersättes med tunneldrivningsarbeten, blir dock sysselsättningen jämnare fördelad under året.

Anslagsbehovet för reglering och kraftstation tillhoppa har tidigare beräknats till 140 miljoner kronor, varvid förutsatts en kraftstation utan fast vägförbindelse. I jämkat utförande och med väg Suorva—Ritssem blir anslagsbehovet 160 miljoner kronor.

I en kompletterande beskrivning av det modifierade förslaget lämnar vattenfallsverket vissa ytterligare uppgifter.

Förutom vägen från Suorva till Ritssem planeras en väg från Ritssem till Autajaures sydspets. En tidigare föreslagen enkel traktorväg mellan Autajaure och Sitasjaure utförs i förbättrad standard och förbinds med ett mellanpåslag för tilloppstunneln väster om Autajaure. Vägen längs Autajaures södra strand och de båda stora dammarna i Autajaures östra del utgår.

De totala kostnaderna för den alternativa utbyggnaden, inklusive vägen Suorva—Ritssem, beräknas bli ca 190 milj. kr., dvs. något mer än kostnaderna för huvudalternativet.

Den direkta sysselsättningen vid kraftverksbygget beräknas uppgå till totalt 1 300 årsverken, vartill kommer 260 årsverken för vägbygget. Projektet uppges sålunda ge sysselsättning åt drygt 300 man i fem år.

Vad gäller inverkan på landskapsbilden m. m. anförs bl. a. följande. Vattenståndet i Autajaure blir lägre än normalt. I Teusadalen blir vattenföringen ca 50 % högre än vid genomförande av vattenfallsverkets tidigare utbyggnadsförslag. Jämfört med detta medför det modifierade förslaget mindre trafik på vägarna, eftersom masstransporter till dammområdet ej förekommer. Trafiken mellan Autajaure och Sitasjaure får däremot större omfattning enligt det nya projektet och kräver en höjning av vägstandarden. Ökade sprängstensmassor och tunnlar kräver nya upplagsplatser dels vid mellansänket, dels vid Sitasjaure. Ingen överdämning av mark sker inom nationalparken.

Det renbetesland som på något sätt skadas eller eljest undandras från samernas disposition uppgår till ca 2 km², vilket är ca 15 % av motsvarande inverkan vid genomförande av det tidigare förslaget. Ingen överdämning av kalvningsland förekommer.

Utskottet

I sitt betänkande 1971: 15 tog utskottet inledningsvis upp den allmänna inriktningen av Kungl. Maj:ts förslag till investeringsram för statens vattenfallsverk för budgetåret 1971/72. Investeringsprogrammet i stort och de speciella förslag som framlagts rörande bemyndiganden för Kungl. Maj:t att teckna borgen och att inrätta vissa tjänster lämnades utan erinran. Detsamma gällde de utbyggnadsprojekt på vattenkraftsområdet som redovisades i propositionen, med undantag för Ritsemprojektet. Utom såvitt gäller detta projekt och Kaitumprojektet hänvisar utskottet till sina ställningstaganden i betänkandet 1971: 15.

Vid sin förnyade behandling av Ritsemprojektet har utskottet främst ägnat uppmärksamhet åt det modifierade förslag till utformning av projektet som statens vattenfallsverk framlagt i skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 maj i år. Huvudpunkten i detta förslag — vars framläggande föranletts av de crinringar som inom riksdagen riktats mot det tidigare utbyggnadsförslaget — är att överledning av vatten till den planerade kraftstationen vid Ritsem skall ske icke från Autajaure utan från den ovanför liggande sjön Sitasjaure. Projektets tillåtlighet har ännu icke prövats av vattendomsstol. Liksom i det föregående skedet av ärendets behandling har utskottet — såsom redovisats tidigare i detta betänkande — berett företrädare för olika berörda intressen tillfälle att framföra synpunkter. Vid en granskning av det nya förslaget från olika aspekter kan till en början följande konstateras.

Från naturvårdssynpunkt framstår bevarandet av Autajaure vid ungefär hittillsvarande nivå som en väsentlig fördel hos det nya förslaget vid jämförelse med det tidigare. Förändringarna i landskapsbilden genom dammbyggnader och ändrat vattenstånd blir mindre liksom också skadorna på växtlighet och djurliv. Förlängningen av överledningstunneln och slopandet av den stora dammen vid Autajaure medför att avsevärt större sprängstensmassor behöver placeras. Kvar står att vattenföringen i Teusadalen minskar kraftigt, dock icke i fullt samma grad som enligt det tidigare förslaget. Den genomsnittliga vattenföringen i Autajaure, som f. n. är 43 m³ per sekund, reduceras till 3,5 m³ per sekund. För Teusajaure är motsvarande siffror 49 m³ och 9,5 m³. Vattenståndet i Autajaure och i Teusajaure kan bibehållas vid nuvarande nivå genom grunddammar, som vattenfallsverket förklarar sig villigt att anlägga.

Från statens naturvårdsverks sida förefaller invändningar inte komma att framställas mot ett genomförande av det modifierade förslaget, inklusive byggandet av en väg från Suorva till Ritsem, under förutsättning att erforderliga skyddsåtgärder och återställande åtgärder vidtas. Svenska naturskyddsföreningen och Fältbiologerna riktar däremot kritik även mot detta förslag. Vad beträffar landskapsbilden påpekas sänk-

ningen av Sitasjaures yta, eliminerandet av vattenfallet vid Sitasjaures utlopp och den minskade vattenföringen nedanför denna sjö. Fiskbeståndet och fågellivet liksom djurlivet i övrigt bedöms komma att påverkas menligt. Vidare nämns skadeverkningar på strand- och bottenvegetation. Vägbygget betraktas som en negativ faktor bl. a. med hänsyn till trafikens störande inverkan på djurlivet.

Vad gäller det ursprungliga Ritsemprojektets konsekvenser för rennäringen erinrade utskottet i sitt tidigare betänkande om att vattendomstolen ansett de skador som skulle komma att drabba rennäringen sammantagna »icke vara av den omfattningen att rennäringen — — — kommer att lida väsentligt förfång». Samtidigt framhölls att Svenska samernas riksförbund motsatt sig regleringen och poängterat att det berörda området har speciell betydelse som kalvningsland. Det nya projektet innebär till skillnad från det föregående att ingen överdämning av kalvningsland skall företagas. Renbetesland tas i anspråk i väsentligt mindre utsträckning. Rennäringen bedöms komma att lida skada dels genom transporter och anläggningsarbete under byggnadstiden, dels genom trafik då och senare på den nytillkomna vägen.

Energiproduktionen i Ritsems kraftstation enligt det tidigare förslaget angav utskottet avrundat till genomsnittligt ca 500 GWh (milj. kilowattimmar) per år. I propositionen var uppgiften preciserad till 520 GWh. I vattenfallsverkets nu ingivna skrivelse till Kungl. Maj:t uppges att den genomsnittliga energiproduktionen i Ritsem tillsammans med ökningen i nedanför liggande kraftverk med det modifierade utförandet blir nära 500 GWh, »dvs. ca 10 % mindre än i det ursprungliga förslaget». Om produktionsökningen i de nedanför liggande kraftverken liksom tidigare frånräknas torde det modifierade Ritsemprojektets bidrag till energiproduktionen kunna anges till genomsnittligt ca 470 GWh per år. Om det ursprungliga projektet anförde utskottet att det syntes vara obesträtt att projektet enligt gängse beräkningsmetoder skulle bli lönsamt. Det modifierade projektets lönsamhet är lägre, och vattenfallsverket har tidigare — när kammarkollegiet hos vattendomstolen begärt att ett alternativ av det nu aktuella slaget skulle övervägas — förklarat sig icke vara intresserat av en sådan lösning. Kostnaderna för elproduktion enligt andra metoder har på sistone stigit mer än kostnaderna för elproduktion i vattenkraftverk, något som beror dels på de höjda oljepriserna, dels på pris- och lönestegringarnas betydelse när det gäller sådana kraftverk vilkas kostnader särskilt avser maskinutrustning. Till följd härav beräknas utbyggnad enligt det modifierade förslaget numera uppfylla det för vattenfallsverket gällande kravet på 8 procents förräntning. Även det modifierade förslaget betecknas alltså som lönsamt.

Sysselsättningseffekten av det modifierade projektet beräknas kvantitativt inte avvika från den som angivits för det ursprung-

liga projektet. Den uppges till 1 300 årsverken för kraftverksbygget och 260 årsverken för vägbygget, fördelade på fem år. Det modifierade projektet kan väntas medföra en jämnare sysselsättning än det ursprungliga, då det innefattar tunnelbyggande i större utsträckning och dammbyggen i mindre utsträckning. Företrädare för Gällivare och Jokkmokks kommuner och för byggnadsarbetarkåren i övre Norrland har för utskottet framhållit Ritsemprojektets betydelse från sysselsättnings synpunkt. Utskottet har sökt bilda sig en uppfattning om tillgången på alternativa sysselsättningsobjekt i Norrbottens län.

Vid en sammanfattande bedömning av Ritsemprojektet i dess modifierade form finner utskottet det uppenbart att de invändningar som från olika håll riktats mot det ursprungliga projektet till väsentlig del måste anses falla bort vid den förändring som föreslås. De regleringar som skall företas blir avsevärt mindre genomgripande. Den kraftigaste av de invändningar som gjorts med hänsyn till rennäringens intressen bortfaller när det inte längre blir fråga om att kalvningsland skall överdämmas. Såsom framhållits i den tidigare fasen av ärendets behandling inom riksdagen får samerna i de områden som påverkas av ett utbyggnadsprojekt ekonomisk ersättning av vattenfallsverket för de skadeverkningar som projektet kan medföra för dem. Utskottet förutsätter att uppkommande ersättningsfrågor löses på ett tillfredsställande sätt.

Den energikvantitet som ett kraftverk i Ritsem — liksom varje annat kraftverksalternativ — kan producera motsvarar blott en ringa del av landets samlade energibehov. Detta förhållande utgör dock enligt utskottets uppfattning inte något argument mot att kraftverket kommer till stånd. Även om andra energikällor svarar för en ökande del av energiproduktionen kommer vattenkraftverken att också framgent spela en viktig roll. Det modifierade Ritsemprojektet skulle ge ett energitillskott motsvarande ca 90 % av det tidigare beräknade och har alltså från kraftförsörjningssynpunkt i stort sett samma intresse som det ursprungliga projektet. Dess lönsamhet är tillfredsställande.

I fråga om sysselsättningseffekten ter sig det modifierade förslaget likvärdigt med det ursprungliga; genom att det i större utsträckning avser tunnelbyggande har det t. o. m. vissa fördelar framför detta, såsom att sysselsättningen fördelas jämnare över året. Utskottet vill ånyo understryka behovet av sysselsättningsskapande åtgärder i övre Norrland. Enligt utskottets mening måste mycket tungt vägande skäl föreligga om man i dagens läge skall avvisa det sysselsättningstillskott som ett lönsamt och från naturvårdssynpunkt godtagbart kraftverksprojekt i övre Norrland kan ge under ett antal år som för många av de berörda arbetstagarna utgör slutskedet av deras aktiva period.

Med hänvisning till de argument som här anförts vill utskottet förorda att riksdagen uttalar sig för ett genomförande av Ritsemprojektet

i den föreslagna modifierade formen. Riksdagens tidigare bemyndigande för Kungl. Maj:t att medge intrång i Stora Sjöfallets nationalpark i samband med Ritsemprojektet avser ett större område än det nu aktuella. De båda områdena sammanfaller inte helt. Utskottet förordar att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att ändra tidigare beslut härvidlag i enlighet med vad som påkallas av de nya omständigheterna. Utskottet förutsätter att vägbygget från Suorva till Ritsem, vilket icke behöver prövas av vattendomstol, snarast igångsätts.

Utskottets förord för det modifierade förslaget till utbyggnad vid Ritsem betingas av en önskan att skapa bred uppslutning kring projektet och sålunda ta hänsyn till de invändningar som har riktats mot det ursprungliga förslaget. Utskottet konstaterar att projektets nya utformning innebär att Autajaure definitivt undantas från väsentligt ingrepp. Det bör förutsättas att åtgärder vidtas för att skona Autajaures stränder och att stora ansträngningar läggs ned på att återställa landskapet kring överledningstunnel, dammar etc. efter avslutat byggnadsarbete.

Problemet hur de stora sprängstensmassorna från tunnelbygget skall placeras tilldrar sig uppmärksamhet i detta sammanhang. En möjlighet som enligt utskottets mening kan förtjäna att övervägas är att detta stenmaterial används som underlag för en fortsättning utefter Sitasjaures norra strand av den väg från Suorva som avses ingå i projektet. Gällivare kommun har framfört önskemål om en framtida förlängning av den nu planerade vägen så att kontakt nås med den väg som från norskt håll anläggs fram till Sitasjaures övre ände.

Den minskade vattenföringen i Teusadalen är ett problem från naturvårdssynpunkt. Utskottet tar fasta på de uttalanden som gjorts från naturvårdshåll om att grunddammar som vidmakthåller oförändrad vattennivå i sjöarna kan vara önskvärda och från vattenfallsverkets sida om att verket är villigt att medverka till att sådana dammar blir anlagda. Undersökningar av hur vegetationsförhållandena i Teusadalen skall kunna i möjligaste mån förbli intakta är enligt utskottets mening ett naturligt inslag i det fortsatta planeringsarbetet.

Utskottets förord för Ritsemprojektet är, som ovan sagts, i betydande mån föranlett av hänsyn till sysselsättningsproblemen i övre Norrland. Även om projektet innebär ett värdefullt tillskott av arbetstillfällen måste givetvis alla möjligheter tillvaratas att i övre Norrland skapa ytterligare sysselsättningsmöjligheter. Utskottet begagnar tillfället att understryka vikten av fortsatta inventeringar och fortsatt projektplanering i detta syfte.

En specialfråga av betydelse för anläggningsarbetarna i vattenfallsverkets tjänst är hur avbrott i eller upphörande av anställningen kan påverka rätten att erhålla sådan särskild pension som utgår till förutvarande arbetare hos affärsverken. Pensionsvillkoren är en förhandlingsfråga. Utskottet förutsätter att vattenfallsverket genom omplaceringar

bland sina anställda förebygger att äldre arbetare med intjänt pensionsrätt går förlustiga denna till följd av sådana omständigheter som nyss nämnts.

Utskottet hänvisade i sitt föregående betänkande i ämnet till departementschefens redogörelse i propositionen för en av vattenfallsverket utförd inventering av tänkbara återstående utbyggnadsprojekt. Genom departementschefens ställningstaganden, som utskottet utom vad gäller Ritsemprojektet lämnat utan erinran, föreligger i väsentliga delar en plan som möjliggör en mera långsiktig bedömning av utbyggnadsfrågorna än som kan ske vid beslut rörande enstaka projekt. Utskottet — som i höst kommer att yttra sig över en motion om en plan för energiförsörjningen i dess helhet — vill här allmänt understryka betydelsen av en sådan planering som här nämnts. I detta sammanhang återkommer utskottet till den i det tidigare betänkandet behandlade frågan om Kaitumprojektet. Såsom tidigare konstaterats är beträffande detta projekt läget det att vattenfallsverket planerar för ett genomförande av projektet men att något förslag från Kungl. Maj:ts sida om förverkligande av detta inte föreligger. Utskottet finner det emellertid önskvärt att Kaitumprojektet nu blir föremål för ett ställningstagande från riksdagens sida som klargör att projektet hör till dem som skall undantagas från utbyggnad. Starka naturvårdsskäl talar enligt utskottets mening för att Kaitumregionens vattensystem bevaras intakt. Detta innebär att den projekterade överledningen av vatten till Lule älv icke skall komma till stånd. Utskottet föreslår att riksdagen såsom förordats i motionerna 1971: 153 och 1971: 1058 gör ett uttalande till Kungl. Maj:t av här angiven innebörd.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen
 - a) som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande Ritsemprojektet,
 - b) beslutar om en sådan ändring av sitt tidigare bemyndigande för Kungl. Maj:t att medge intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som framgår av vad utskottet anfört,
 - c) med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts förslag till *Kraftstationer m. m.* för budgetåret 1971/72 anvisar ett investeringsanslag av 975 000 000 kr.,
 - d) avslår motionerna 1971: 277, 1971: 278, 1971: 432 och 1971: 1071,
2. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att fr. o. m. budgetåret 1971/72 medge statens vattenfallsverk att teckna borgen intill sammanlagt 75 000 000 kr. för varje budgetår,
3. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att vid statens vattenfallsverk inrätta två tjänster för byråchef i Ce 1,

4. att riksdagen med bifall till motionerna 1971: 153 och 1971: 1058 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande Kaitumprojektet.

Stockholm den 26 maj 1971

På näringsutskottets vägnar

INGVAR SVANBERG

Närvarande: herrar Svanberg (s), Regnéll (m), Bengtsson i Landskrona (s), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Haglund (s), Rask (s), Holmberg (m), Sjönell (c), Hagnell (s), Häll (s), Möller i Göteborg (fp), fru Hansson (s), fru Hambraeus (c) och fru Marklund (vpk).

Reservation

av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c), Möller i Göteborg (fp) och fru Hambraeus (c), som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 7 med »Vid en s a m m a n f a t t a n d e » och slutar på s. 9 med »som nyss nämnts» bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

»När utskottet med hänsyn till här angivna faktorer gör en s a m m a n f a t t a n d e b e d ö m n i n g a v R i t s e m p r o j e k t e t i dess modifierade form kommer utskottet till följande slutsatser.

Såsom utskottet anförde i sitt föregående betänkande i ämnet bör naturvårdssynpunkterna tillmätas avgörande betydelse. Även om det modifierade projektet inte innefattar lika stora ingrepp som det ursprungliga, kvarstår dock vägande invändningar. Sjön Sitasjaure får helt ändrad karaktär, och vattenfallet vid dess utlopp försvinner. Vattenföringen nedanför Sitasjaure minskas radikalt, vilket bl. a. i hög grad påverkar Teusadalens utseende; denna blir i vissa delar tidvis så gott som torrlagd. De negativa förändringarna i landskapsbilden är förenade med allvarliga skadeverkningar på växtligheten och djurlivet. De sekundära följderna av den minskade vattenföringen är svårbedömbara. Klart är att förutsättningarna för fiske reduceras i hög grad.

Även anläggandet av en väg till Ritsem är en olycklig åtgärd från naturvårdssynpunkt. Själva vägen påverkar landskapsbilden negativt, och trafiken på den blir för all framtid ett störande moment i området till nackdel bl. a. för djurlivet. Vägen ter sig inte nödvändig för tu-

rismen — ett avsevärt antal turister brukar under nuvarande förhållanden besöka området med hjälp av båtförbindelser. Vad gäller naturvårdsaspekten bör ytterligare noteras att Ritsemprojektet i sin nya utformning kräver att betydligt större sprängstensmassor placeras än som förut varit aktuellt.

Den föreslagna vägen har uppgivits bli till gagn för samerna i området. För den renskötande samebefolkningen torde vägen dock inte framstå som behövlig utan snarare såsom icke önskvärd, eftersom vägtrafiken uppenbarligen blir till nackdel för rennäringen. Även om Ritsemprojektet i sin modifierade form inte innefattar överdämning av kalvningsland och inte heller ianspråktagande av betesland i så stor utsträckning som enligt det tidigare förslaget kvarstår att projektet kan befaras få en avsevärd negativ effekt på samebefolkningens levnadsförutsättningar.

I sitt tidigare betänkande i ämnet framhöll utskottet att ett kraftverk vid Ritsem skulle ge blott ett ringa tillskott till elenergiförsörjningen och att projektets uppgivna lönsamhet inte vägde tillräckligt tungt som motiv för exploatering av ett från naturvårdssynpunkt värdefullt vatten-system, som delvis ingår i en nationalpark. I sin omarbetade form ger projektet ett mindre tillskott av elenergi, samtidigt som lönsamheten reduceras så att den ter sig tveksam — observeras bör att vattenfallsverket endast till följd av nyligen konstaterade prisförändringar kunnat finna projektets lönsamhet godtagbar. Utskottets tidigare invändningar kvarstår på dessa punkter och har vunnit ökad styrka.

I fråga om sysselsättningsmotivet framhöll utskottet förra gången att behovet av sysselsättningsskapande åtgärder i övre Norrland är uppenbart men att ett i allt väsentligt endast temporärt tillskott av arbetstillfällen inte får tas till intäkt för ett naturförstörande ingrepp som är oåterkalleligt. Det modifierade förslaget ger inte anledning till någon revision av detta omdöme. I anslutning till sitt uttalande att statsmakterna har ansvar för att arbetsmarknadsproblemen i övre Norrland blir lösta på annat sätt vill utskottet ytterligare understryka att möjligheterna att skapa andra sysselsättningstillfällen som alternativ till dem Ritsemprojektet skulle ge måste resolut och skyndsamt utnyttjas. Vägplanen för Norrbottens län innefattar projekt som bör uppmärksammas i detta sammanhang. Anläggandet av en mellanriksväg från Kiruna till Narvik bör särskilt övervägas. Bland andra sysselsättningsmöjligheter kan nämnas skogsförbättrande åtgärder, vilka också skulle kunna skapa råvaruunderlag för industriell verksamhet som kan erbjuda ytterligare arbetstillfällen. En forcering bl. a. av planeringsarbetet bör göra det möjligt att skapa ett antal nya arbetstillfällen som väl motsvarar det antal som Ritsemprojektet skulle ge upphov till.

En specialfråga av betydelse för anläggningsarbetarna i vattenfallsverkets tjänst är hur avbrott i eller upphörande av anställningen kan

påverka rätten att erhålla sådan särskild pension som utgår till förutvarande arbetare hos affärsverken. Pensionsvillkoren är en förhandlingsfråga. Utskottet förutsätter att vattenfallsverket genom omplaceringar bland sina anställda förebygger att äldre arbetare med intjänt pensionsrätt går förlustiga denna till följd av sådana omständigheter som nyss nämnts.

Av det sagda framgår att det modifierade förslaget till Ritsemutbyggnad inte av utskottet bedöms väsentligt annorlunda än det ursprungliga förslaget. Utskottet avstyrker alltså ånyo bifall till propositionen såvitt den gäller byggande av en kraftstation i Ritsem och därmed sammanhängande åtgärder.»

dels att utskottet under 1 bort hemställa

- »1. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna 1971: 277, 1971: 278, 1971: 432 och 1971: 1071 till *Kraftstationer m. m.* för budgetåret 1971/72 anvisar ett investeringsanslag av 973 300 000 kr. och därvid uttalar att det föreslagna Ritsemprojektet och därav föranlett intrång i Stora Sjöfallets nationalpark icke skall komma till stånd».

Särskilda yttranden

1. av herr Holmberg (m):

1. Det modifierade förslag till utformning av Ritsemprojektet som vattenfallsverket framlagt har behandlats under stor brådska i utskottet. Härigenom har det blivit svårt att göra en mer inträngande analys av projektets lönsamhet. Inte heller har det varit möjligt att närmare analysera den kvarstående miljöskada som regleringen av Sitasjaure och den nya överföringen av vatten till den planerade stationen i Ritsem medför.

2. I ett avseende innebär emellertid det nya förslaget en från miljö- och naturvårdssynpunkt utomordentligt stor vinning. Politisk enighet har kunnat nås i utskottet om att avvisa all exploatering av Kaitumregionens vattensystem. Härigenom har samtliga i riksdagen representerade partier iklätt sig ett politiskt ansvar för att i framtiden bevara Kaitumregionen intakt. För att få ytterligare garantier för att en utbyggnad av Kaitum icke skall ske bör regeringen ta initiativ till att fridlysa berörda delar av detta område.

3. Vad beträffar den modifierade utbyggnaden av Ritsem har naturvårdsverkets chef vid föredragning inför utskottet inte ansett sig kunna framställa några vägande invändningar. Även ordföranden i Svenska naturskyddsföreningen har framhållit att ändringen av projektet självfallet medför stora vinster från naturvårdssynpunkt. Förening-

en har dock, liksom också Fältbiologerna, fortfarande erinringar mot projektet. Större säkerhet i bedömningen hade kunnat erhållas om de berörda myndigheterna och organisationerna fått tid att avge sedvanliga remissyttranden över det nya förslaget. Därvid skulle man också kunnat få en jämförelse med den miljöförstöring som andra alternativ för att anskaffa motsvarande energiresurser komme att medföra.

4. Det närmast till hands liggande alternativet till en utbyggnad av Ritsem torde vara att anlägga ett oljekraftverk. Ett sådant medför också det betydande miljöskador i form av svavelutsläpp i luften på över 2 000 ton per år intill dess vi fått ekonomiska och tekniska resurser att utnyttja lågsvavlig olja.

Diskussionerna kring utbyggnaden av Ritsem och Kaitum torde ha gett den erfarenheten att man inte bör se ett enstaka projekt för utbyggnad av våra energiresurser som en isolerad företeelse från miljösynpunkt. Vid varje utbyggnad av energiresurserna måste i stället en *avvägning* ske mellan olika former för miljöintrång med hänsyn till på vilket sätt energin utvinnes.

En jämförelse med andra alternativ torde ge vid handen att den modifierade utbyggnaden av Ritsem är försvarlig.

5. Det är troligt att vattenbyggnadsepoken i Sverige i stort sett är över och att en allt större del av energiförsörjningen kommer att tagas över av kärnkraft och fossila bränslen. Detta leder emellertid inte till att man befrias från miljöintrånget. Både kärnkraftverken och oljekraftverken medför betydande miljöpåfrestningar.

Mot denna bakgrund och under hänsynstagande till de bestående kraven på en fortsatt utveckling av landets industri- och servicenäringar borde en samlad undersökning göras av den miljöförstöring som är förknippad med den framtida utbyggnaden av landets energiproduktion. Härigenom skulle man också få ett bättre underlag för att bedöma den från miljösynpunkt mest lämpliga formen att tillgodose vårt energibehov.

2. av fru Marklund (vpk):

I debatten om anslag till utbyggnad av Ritsem har behovet av att ordna sysselsättningstillfällena i ett arbetslöshetsdrabbat område starkt skjutits fram som motargument till berättigade natur- och miljövard-intressen. Det är beklagligt att frågeställningen blivit denna. Ansvaret för att detta absurda tvångsläge uppstått måste utkrävas av dem som formulerat det konkreta innehållet och riktlinjerna för regionalpolitiken. Att sysselsättningsproblemet aktualiserats är emellertid positivt. Detta så mycket mer som den hittills förda politiken förvärrat sysselsättningsläget i Norrbotten. Nu måste konsekvenserna härav tas och inriktningen bli en helt ny regionalpolitik.

Ritsemprojektet ger temporärt cirka 300 arbetstillfällen. Detta bör ses mot bakgrund av att enbart Gällivare kommunblock årligen och definitivt förutses förlora nästan lika många arbetstillfällen. Inlandsblocken tillsammans förutses årligen förlora tre gånger så många arbetstillfällen. Nettominskningen av arbetstillfällen inom byggnads- och anläggningsverksamhet förutses under 15-årsperioden 1965—1980 uppgå till 2 500 enbart i de nämnda inlandsblocken och till 5 600 i hela länet. Dessa uppgifter visar att utbyggnaden av Ritsem i och för sig inte innebär någonting mer än ett uppskov med arbetslöshetsproblemet för en grupp arbetare. För ett stort antal människor är problemet redan akut och det är nödvändigt att med kraft ta itu med åtgärder som ändrar sysselsättningsläget i Norrbotten.

Vänsterpartiet kommunisterna har i ett flertal sammanhang ställt konkreta förslag som om de utretts och genomförts skulle ha inneburit att situationen i fråga om arbetstillfällen i dag skulle ha tett sig helt annorlunda. Våra krav på statlig verkstadsindustri i Norrbotten och förslag om annan aktivitet inom den statliga företagssektorn har mötts med hänvisningar till pågående undersökningar. Dessa har ännu inte gett några resultat.

Den industriella utvecklingen är avgörande för Norrbottens framtid. För en riktig sådan utveckling krävs genomförandet av en långsiktig plan för statliga industriinvesteringar särskilt i skogslänen med utnyttjande av medel ur allmänna pensionsfonden, såsom föreslås i vpk-motionen (1971: 1484) till årets riksdag med anledning av kompletteringspropositionen (1971: 115).

För Norrbottens del finns en rad projekt, exempelvis i länets vägplan, som genom tidigareläggning kunde bereda ett avsevärt antal arbetslösa sysselsättning. Åtgärder av det slaget finns utförligt redovisade i den skrivelse som vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp tillställt regeringen och riksdagens näringsutskott.

Förhållandena i Norrbottens inland och speciellt i Gällivare kommunblock fordrar snabba och varaktiga lösningar av sysselsättningsproblemet. Det av utskottsmajoriteten i föreliggande betänkande förordade Ritsemprojektet innebär att situationen för dagen inte förvärras men kan självfallet inte betraktas som någon effektiv lösning. Andra åtgärder behövs och en näraliggande sådan är att de tidigare åberopade undersökningarna rörande statlig verkstadsindustri snarast aktualiseras.

Det ökade intresse för sysselsättningsproblemet i Norrbotten som bl. a. debatten kring Ritsemprojektet åstadkommit bör tas till vara på så sätt att man nu från statsmakternas sida tar ansvaret för tidigare försommelser och går in för kraftfulla och genomgripande åtgärder för att säkra full och varaktig sysselsättning åt Norrbottens befolkning. I det syftet förutsätter jag en noggrann prövning av de i den tidigare nämnda skrivelsen framförda synpunkterna.